

Plantes que han fet història

La quina

L'escorça guaridora

TEXT: Pasqual Bernat López
IL·LUSTRACIÓ: Camil·la Pérez Salvà

Segons la tradició històrica, les virtuts terapèutiques de la quinina es van començar a conèixer l'any 1630, quan la comtessa de Chinchón, Francisca Enríquez de Rivera, esposa del virrei del Perú, Luis Fernández de Cabrera, va aconseguir curar-se d'unes febres intermitents, probablement malària, tot prenent infusions de l'escorça de l'arbre de la quina. Aquesta coneixença, però, només era novetat per als colonitzadors espanyols, ja que els pobles andins coneixien la seva eficà-

cia contra la febre i altres malalties des de temps immemorial. Rere el nom de la quina s'amaguen diferents espècies del gènere *Cinchona*, que en aquella època van crear moltes confusions.

A partir d'aquest fet, l'ús medicinal de la quina es va estendre gradualment per tot Europa, malgrat la resistència d'alguns metges. L'escorça es va convertir en un medicament eficaç contra tota mena de febres. Es va reve-

La irrupció de la quina a mitjan segle XVII en la farmacopea europea va marcar una de les fites més importants de la història de la medicina occidental. La planta ha estat des d'aleshores un recurs terapèutic àmpliament emprat.

lar particularment útil contra la malària. Aquest fet va permetre als europeus superar els processos d'adaptació als territoris colonials de moltes zones d'Àfrica i Àsia afectats per aquesta malaltia de forma endèmica.

La quinina, una molècula de naturalesa alcaloide, va ser aïllada per primera vegada l'any 1820 pels francesos Pierre Joseph Pelletier i Joseph Bienaimé Caventou, que van demostrar que era el prin-

cipi actiu que combatia la malària. Fins a aquell moment la forma més habitual de preparar-la era assecant i esmicolant l'escorça de l'arbre de la quina per aconseguir unes pólvores fines que es barrejaven amb algun líquid, normalment vi, per a ser begudes.

La bona reputació del medicament va fer que el seu consum augmentés notablement a Europa, cosa que va fer redoblar els esforços per estudiar-lo químicament i aconseguir la síntesi de la molècula. Fins llavors,

l'única font n'eren els arbres de la quina, que van ser explotats més enllà dels territoris andins. Durant el segle XVIII, es començaren a exportar peus i llavors dels arbres i s'expandiren en noves plantacions arreu, que en alguns indrets van desenvolupar-se amb gran èxit. N'és un exemple el cas de l'illa de Java, que als anys 1930 produïa gairebé la totalitat de la quinina consumida al món.

Les vicissituds bèl·liques de la Segona Guerra Mundial van dificultar enormement el tràfic de la quinina, que havia esdevingut un medicament imprescindible en totes les farmacopees de campanya. L'interès estratègic del medicament va impulsar noves recerques per aconseguir-ne de forma definitiva la síntesi química. Gairebé al final de la guerra, l'any 1944, els esforços es van veure compensats amb els resultats dels treballs dels nord-americans Robert Woodward i William Doering, que as-

soliren l'objectiu a partir d'un derivat de la quinolina.

Malgrat aquest èxit científic, no es va acabar de solucionar el problema del subministrament de la quinina. El cost de produir-la a partir de la síntesi química és tan elevat que no surt a compte, i l'obtenció a partir de l'escorça directament encara és el més usual i econòmic. La natura, diligent, moltes vegades ens proveeix dels millors remeis, com en aquest cas de la quinina.

Pasqual Bernat és doctor i màster en Història de la Ciència per la Universitat Autònoma de Barcelona, i s'ha especialitzat en història de les ciències de la vida dels segles XVIII i XIX. És autor de diverses monografies i nombrosos articles sobre aquest tema. [Més...](#)

<http://www.xtec.cat/~pbernat/>

BIBLIOGRAFIA

- Berdonces, J. L. 1998. *Gran enciclopedia de las plantas medicinales. El Dioscórides del tercer milenio*. Tikal, Madrid.
- Laws, B. 2011. *50 plantes qui ont changé le cours de l'histoire*. Éditions Ouest-France, Rennes.